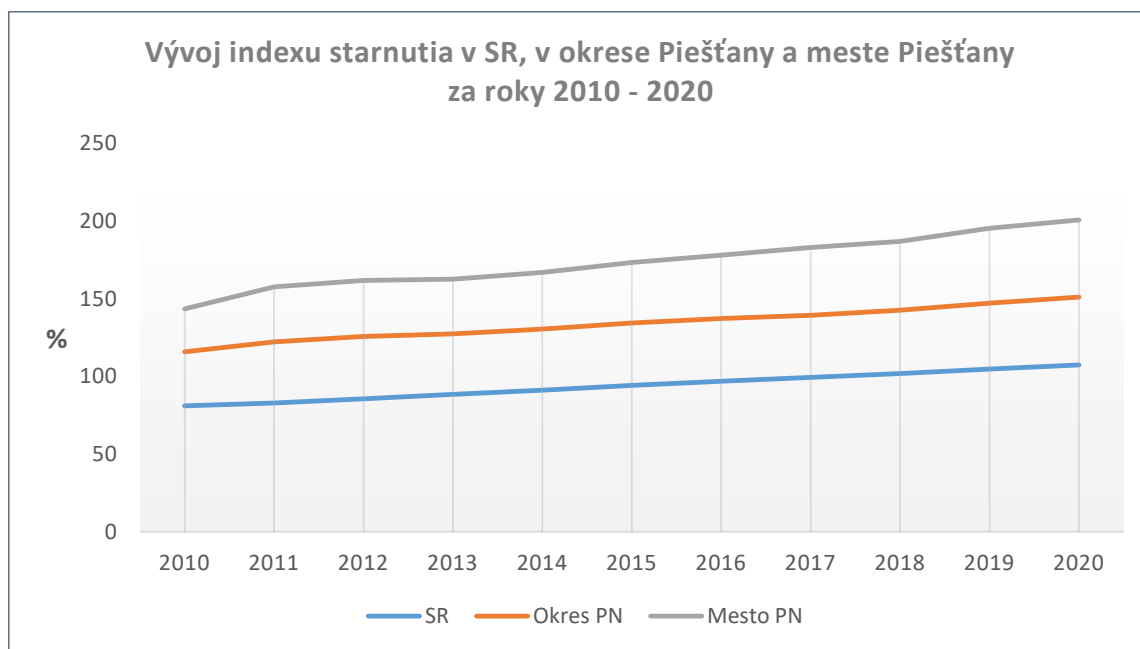

Hlavné výzvy pre mesto Piešťany v oblasti plánovania sociálnych služieb (Súhrn najdôležitejších zistení z analytickej fázy spracovania Komunitného plánu sociálnych služieb mesta Piešťany na roky 2021 – 2027)

Piešťany starnú, do roku 2040 budú na jedno dieťa pripadať viac ako traja seniori

Hlavnou demografickou výzvou súčasného, no najmä budúceho rozvoja sociálnych služieb v meste Piešťany bude výrazné **populačné starnutie**, ktorému budú Piešťany čeliť vo významnej miere. Aktuálne v Piešťanoch pripadajú na jedno dieťa dvaja seniori, čo je takmer dvojnásobok celoslovenského priemeru (pozn. Index starnutia SR za r. 2020 je 107,34% a index starnutia v Piešťanoch bol 200,61%).

Graf č. Vývoj Indexu starnutia v SR, okrese Piešťany a meste Piešťany za obdobie 2010 – 2020

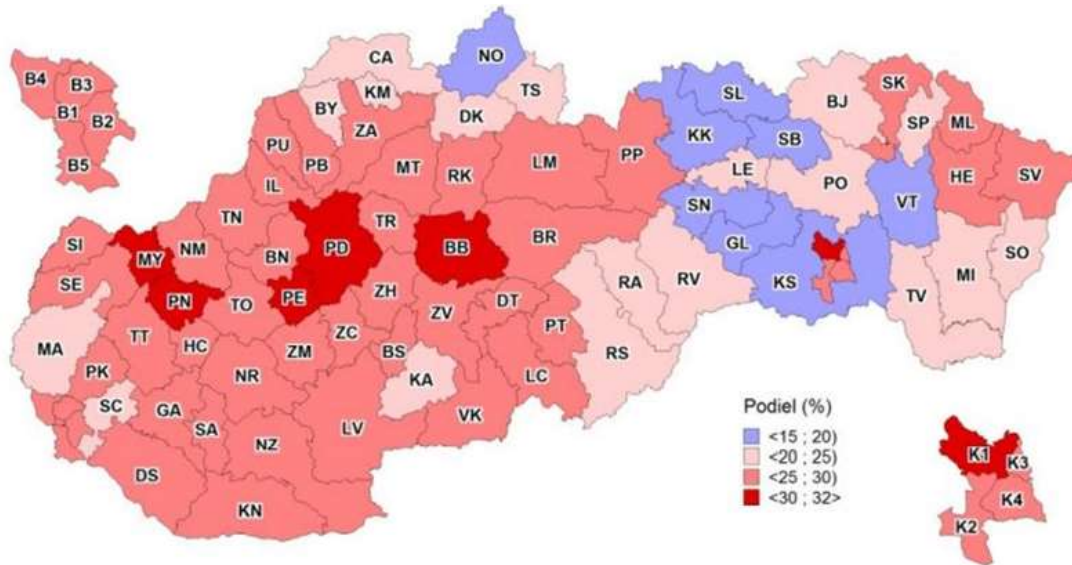
Zdroj: datacube.statistics.sk, vlastné spracovanie

Podľa *Populačnej prognózy do roku 2040*¹ by v roku 2040 v okrese Piešťany mali na jedno dieťa pripadať **viac ako traja seniori** (pozn. v Piešťanoch to bude ešte viac). Okres Piešťany by sa tak mal stať v poradí **tretím okresom s najvyšším indexom starnutia v rámci Slovenska**.

Z uvedenej prognózy zároveň vyplýva, že okres Piešťany bude v poradí na 6. mieste v rámci SR z hľadiska početnosti zastúpenia seniorov v populácii a bude uzatvárať skupinu okresov s viac ako **30 % osôb vo veku 65 a viac rokov** (viď červené okresy na obrázku nižšie). V Piešťanoch bude počet seniorov pravdepodobne ešte vyšší, keďže už v roku 2020 skupina obyvateľov vo veku 65+ dosiahla podiel **24,33 %** (6 602 osôb).

¹ Zdroj: ŠPROCHA, VAŇO, BLEHA: Kraje a okresy Slovenska v demografickej perspektíve

Obrázok č. Prognóza podielu osôb vo veku 65 a viac rokov v okresoch Slovenska v roku 2040

Počet obyvateľov mesta neustále klesá. Negatívny trend môže zastaviť udržanie mladých rodín v meste a prilákanie nových obyvateľov do Piešťan, čo si vyžaduje novú víziu a stratégiu rozvoja mesta

Rast počtu obyvateľov mesta môže súčasne prispieť k zníženiu negatívnych dopadov spojených so starnutím populácie. Je potrebné vytvárať vhodné podmienky pre mladé rodiny a ich podporu, motivovať k prisťahovaniu nových obyvateľov, a to najmä prostredníctvom vytvárania pracovných príležitostí, zabezpečenia cenovo dostupného bývania, kvalitného vzdelávania, ako aj ďalšími motivačnými prvkami (kvalitné služby, voľnočasové aktivity a pod.)

Nárast počtu seniorov v meste zvýši tlak na sociálne služby, ich kapacity sú už dnes nedostatočné

Starnutie populácie, ako aj ďalšie sociálno-demografické zmeny (úbytok obyvateľstva, rast priemerného veku, rast podielu ekonomicky neaktívnych, nárast počtu občanov s civilizačnými chorobami, trend nárastu bezdetných rodín) sa nevyhnutne premietnu **do nárastu potenciálnych prijímateľov sociálnych služieb**. S pribúdajúcim vekom sa spravidla zvyšujú obmedzenia pri vykonávaní bežných denných činností a rastie odkázanosť na pomoc iných ľudí a zároveň nárast osamelo žijúcich seniorov zvýši tlak na zabezpečenie starostlivosti o túto cieľovú skupinu.

Podľa normatívnych prepočtov² môže byť z celkového počtu obyvateľov Piešťan vo veku 65+ v súčasnosti odkázaných na pomoc iných fyzických osôb približne **10,5 % občanov, t. j. 693 osôb** (údaj k 31.12.2020). Títo občania môžu mať rôznu mieru odkázanosti na pomoc a sociálne služby. Zvyšujúcim sa vekom miera odkázanosti zásadne rastie, kým vo veku 65 – 69 rokov býva odkázaných približne 3% seniorov, vo veku 80 – 84 rokov je to už 15,5 % a vo veku 90+ až 80 % seniorov. Pre porovnanie, v databáze Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ÚPSVR) bolo v

² Víšek, P., Průša, L., 2012, Optimalizace sociálních služeb

roku 2020 evidovaných spolu **2 634 osôb s ťažkým zdravotným postihnutím (ŤZP)**, čo predstavuje až **9,7 %** z celkového počtu obyvateľov mesta. 60,5 % osôb s ŤZP sú občania vo veku 60+ (**1 594 osôb**). Tento údaj zahŕňa seniorov s rôznym druhom postihnutia (fyzickým, mentálnym, zrakovým, sluchovým, prípadne kombinovaným). Okrem ochorení pohybového aparátu, ktoré sú častým sprievodným javom starnutia, výrazne narastá počet seniorov s pridruženým ochorením psychického charakteru (Alzheimerova choroba, Parkinsonova choroba, starecká demencia a pod.), ktorí potrebujú špecifickú starostlivosť a sociálne služby.

Pri aktuálnych kapacitách sociálnych služieb dlhodobej starostlivosti v Piešťanoch (opatrovateľská služba – 115 klientov/64 opatrovateliek, zariadenia opatrovateľskej služby – 24 miest, zariadenie pre seniorov – 20 miest, špecializované zariadenie – 95, ambulantná forma 20 miest) je zrejmé, že tieto už dnes **nepokrývajú požadovaný dopyt**. Ani pri porovnaní s normatívmi³, ktoré uvádzajú že na počet seniorov v Piešťanoch vo veku 65+ je potrebných približne **350 miest v zariadeniach sociálnych služieb** a kapacita opatrovateľskej služby by mala byť cca **495 osôb, nie sú existujúce kapacity postačujúce**. Z dotazníka poskytovateľov sociálnych služieb (apríl 2021) vyplynulo, že zariadenia pre seniorov v meste a okolitých obciach evidujú viac ako 100 žiadateľov o zabezpečenie sociálnej služby s trvalým pobytom v Piešťanoch, zariadenie opatrovateľskej služby eviduje 57 žiadateľov. V prípade opatrovateľskej služby to bolo 5 žiadateľov.

Škála sociálnych služieb poskytovaných v Piešťanoch je pomerne široká, vzhľadom na dopyt a trendy je však dôležité vytvárať nové komunitné služby pre všetky cieľové skupiny

K 31. januáru 2021 poskytovali na území mesta Piešťany sociálne služby spolu 1 verejný poskytovateľ (Mesto Piešťany) a 5 neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, ktorí zabezpečovali spolu **19 druhov sociálnych služieb** primárne pre obyvateľov mesta Piešťany, ale aj okresu⁴. V meste majú zastúpenie sociálne služby pre všetky cieľové skupiny.

V nadväznosti na Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021 – 2030 je dôležité zabezpečiť **dostupnosť rôznorodých sociálnych služieb komunitného charakteru** v súlade s potrebami cieľových skupín, ktoré umožnia **občanom viesť čo najviac nezávislý život v prirodzenom prostredí**. Potrebné je rozvíjať najmä terénne a ambulantné sociálne služby, ktoré v meste chýbajú, napr. nízkoprahové denné centrum pre jednotlivcov v krízových situáciách, zariadenie podporovaného bývania a podpora samostatného bývania pre ľudí so zdravotným znevýhodnením, prepravná služba, zapožičiavanie kompenzačných pomôcok a zároveň posilniť kapacity existujúcich služieb (napr. opatrovateľská služba, monitoring a signalizácia pomoci).

Pobytové sociálne služby v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávy sú neefektívne a pri aktuálnom nastavení finančne neudržateľné

V roku 2020 predstavoval podiel bežných výdavkov do sociálnych služieb z celkových bežných výdavkov mesta Piešťany 10,16 % (2 302 723 €), z toho kapitálové výdavky na skvalitnenie a rozvoj služieb boli iba necelé 1%. Výdavky do sociálnej oblasti každoročne stúpajú, od roku 2016 vzrástli o 56 %, pričom do nárastu sa premietlo najmä zvyšovanie cien energií, valorizácia miezd, ale aj

³ Víšek, P., Průša, L., 2012, Optimalizace sociálních služeb

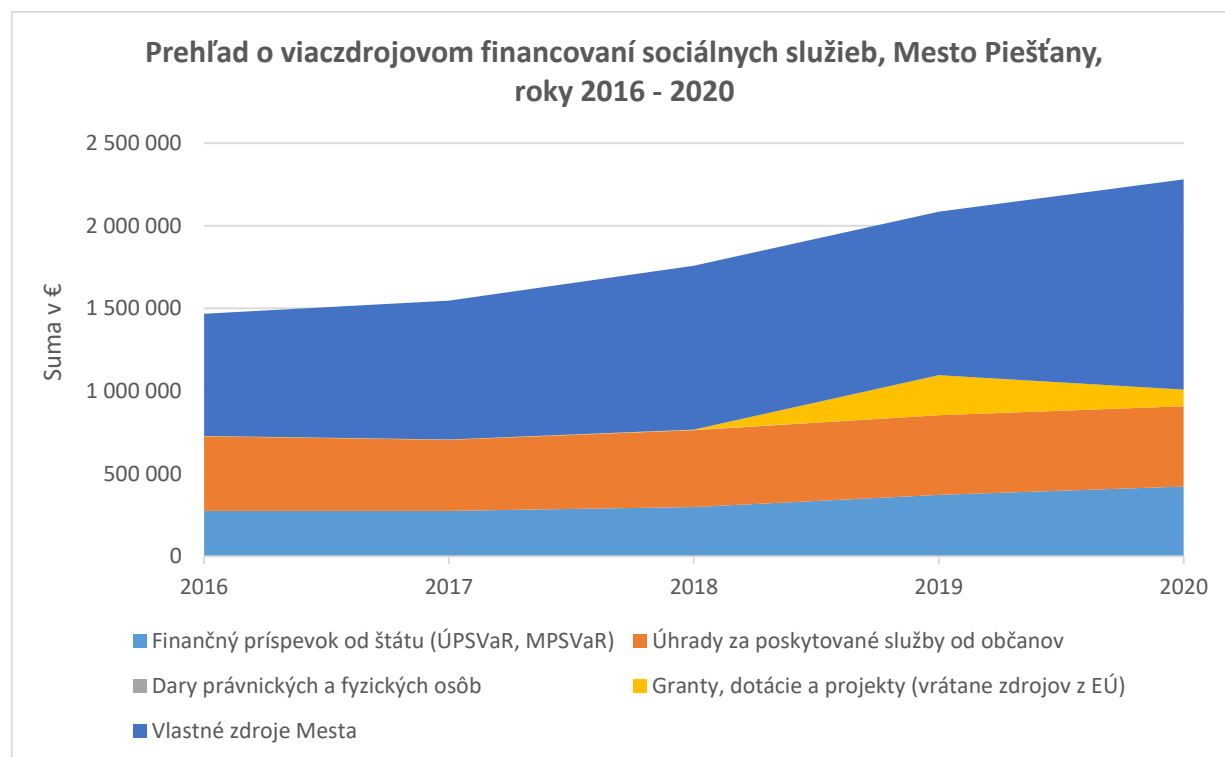
⁴ Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb

výdavky spojené s nevyhnutnou údržbou objektov. Existujúce pobytové zariadenia sociálnych služieb Mesta Piešťany (ZpS Vila Julianna, ZOS Kalinčiakova, ZOS Lumen) sú nízko kapacitné, čo je z hľadiska kvality života klientov pozitívny aspekt a samospráva ich prevádzkovaním napĺňa Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021 – 2030. Zariadenia sú však umiestnené v starých objektoch s vysokými prevádzkovými nákladmi, čo je neekonomické. Ekonomicky oprávnené náklady v týchto zariadeniach sú vysoké, a to práve z dôvodu nízkych kapacít týchto zariadení a vysokých prevádzkových nákladov. Je potrebné prehodnotiť efektívnosť vynakladaných finančných prostriedkov vo vzťahu k existujúcim kapacitám služieb a nastaviť ich tak, aby rešpektovali princíp „hodnota za peniaze“. Zároveň nestačí udržať existujúce kapacity, naopak, najmä v oblasti služieb dlhodobej starostlivosti je potrebné začať **zásadne a systematicky posilňovať kapacity pobytových, ale aj terénnych a ambulantných služieb**, aby bola samospráva pripravená zabezpečiť dostupnosť služieb svojim občanom v zmysle platnej legislatívy. To bude spojené s tlakom na zabezpečenie dostatočných finančných prostriedkov.

Výdavky na zabezpečenie sociálnych služieb porastú, je potrebné hľadať nové možnosti pre udržateľné financovanie tejto oblasti

V prípade sociálnych služieb sa uplatňuje **princíp viaczdrojového financovania** - kombinácia verejných (štátnych, regionálnych, miestnych) zdrojov so zdrojmi (príjmom a majetkom) prijímateľa sociálnej služby a jeho rodiny. Z celkových bežných výdavkov na sociálne služby samospráva v r. 2020 hradila 55,8 %, podiel finančného príspevku od štátu (MPSVR SR) predstavoval 18,5 % a úhrady klientov 18,5 % z celkových výdavkov. Granty a dotácie (prostriedky z EŠIF) boli vo výške cca 4,4 % z celkových bežných výdavkov na sociálne služby.

Graf č. Prehľad viaczdrojového financovania sociálnych služieb Mesta Piešťany

Vzhľadom na očakávané výzvy by mala samospráva zásadne **prehodnotiť a navýšiť alokáciu finančných prostriedkov z rozpočtu mesta do sociálnej oblasti**, prizvať k spolupráci súkromný sektor (PPP partnerstvá), prípadne vytvoriť sociálny podnik, z ktorého zisk by bol využitý na pokrývanie časti nákladov spojených so soc. službami. Trendom je tiež spolupráca a „spájanie sa s okolitými obcami“ s cieľom združovať finančné, personálne i materiálne zdroje pri zabezpečovaní sociálnych služieb. Samospráva má zároveň možnosť spolupracovať s neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb, resp. v spolupráci s aktívnym MVO sektorom hľadať nové, inovatívne riešenia na „zakonzervované problémy“. Časť z finančných prostriedkov (najmä na budovanie a rozvoj nových služieb) bude možné získať z grantov EÚ (Plán obnovy, nové programové obdobie 2021 - 2027), no tieto zdroje budú vždy iba doplnkovou formou financovania. Posilnenie financovania najmä ambulantných a terénnych služieb je očakávané v r. 2025 vo vzťahu k novej legislatíve v oblasti financovania sociálnych služieb, ktorá predpokladá zavedenie adresnej formy financovania sociálnych služieb prostredníctvom príspevku v odkázanosti, t. j. finančné prostriedky pôjdu priamo osobe s potrebou starostlivosti. Nestačí sa však spoliehať na plánované systémové zmeny, čo najskôr je potrebné plánovať rozšírenie služieb a ich udržateľné financovanie s využitím vyššie uvedených zdrojov.

Starostlivosť o seniorov a občanov s ŤZP v Piešťanoch v nezanedbateľnej miere zabezpečujú neformálni opatrovatelia a rodinní príslušníci – je potrebné poskytovať im stabilnú podporu

ÚPSVR evidoval v roku 2020 v Piešťanoch **276 poberateľov peňažného príspevku na opatrovanie (tzv. neformálnych opatrovateľov)**, ktorí v domácom prostredí opatrovali **287 osôb**, pričom išlo o príbuzných alebo o inú fyzickú osobu. Až 63,4 % opatrovaných sú vo veku 60+. V období 2016 – 2020 sa celkový počet opatrovaných zvýšil o 25 %. Približne 52 % neformálnych opatrovateľov, ktorí sa starajú o svojich blízkych, sú sami v dôchodkovom veku. S pribúdajúcim vekom sa preto sami môžu stať odkázanými na pomoc, a v tom prípade budú opatrované osoby potrebovať zabezpečiť pomoc inou formou.

Podpora členov rodín zo strany ich príbuzných pri zabezpečení základných životných potrieb a pri odkázanosti na pomoc druhých je v Piešťanoch zrejماً. Z dotazníka pre obyvateľov mesta vyplynulo, že približne 62 % opýtaných sa môže spoľahnúť na podporu rodiny (z toho 46,2 % vždy), 27 % opýtaných sa v súčasnosti stará osobne /v domácnosti o svojho blízkeho (najmä o seniora). Až 49,5 % respondentov by uvítali **pomoc, ktorá by im uľahčila starostlivosť o člena svojej rodiny**, a to najmä: pomoc kvalifikovanej opatrovateľky, rehabilitácie, služby v dennom stacionári, preprava (sociálny taxík) a služby ADOS. Súčasný systém nezabezpečuje dostatočnú podporu rodinám, ktoré sa starajú o svojich odkázaných blízkych. Záťaž týchto rodín je neprimeraná aj z dôvodu nedostatku formálnych ambulantných a terénnych služieb. Samospráva môže neformálnych opatrovateľov podporiť nielen formou odľahčovacej služby, ale aj ďalšími formami pomoci (napr. poradenstvo, pomoc dobrovoľníkov, vzdelávanie domácich opatrovateľov a pod).

S rozširovaním sociálnych služieb bude narastať potreba pracovnej sily pre zabezpečenie komplexnej starostlivosti o seniorov

Nárast cieľovej skupiny, ktorá bude z dôvodu veku a zdravotného stavu odkázaná na pomoc iných ľudí signalizuje narastajúcu potrebu pracovnej sily, ktorá bude v nadchádzajúcom období

potrebná pre zabezpečenie komplexnej starostlivosti o seniorov v meste. V nadväznosti na neustály pokles podielu ekonomicky aktívnej skupiny obyvateľov mesta, ako potenciálnej pracovnej sily, bude žiaduce robiť **aktívne opatrenia smerujúce k zatraktívneniu pracovných pozícií v sociálnych službách**. Problém so zabezpečením kvalitných odborných zamestnancov (zdravotná sestra, opatrovatelka, sociálny pracovník, atď.) signalizujú poskytovatelia sociálnych služieb už dnes, čo vyplynulo z ich odpovedí v dotazníku. Pracovné pozície v pomáhajúcich profesiách nie sú v súčasnosti atraktívne, finančne a ani spoločnosťou docenené. Z dôvodu automatizácie, ktorá v budúcnosti zásadne ovplyvní skladbu pracovných miest a so súčasným starnutím populácie, dôležitosť týchto povolání vzrastie. V prípade mesta Piešťany je dôležité už teraz nastaviť systém zabezpečenia dostatočných personálnych kapacít pre sociálne služby (s prepojením na zdravotnú starostlivosť), a to prepájaním vzdelávania s pracovnými príležitosťami v meste v sociálnych službách s možnosťou ubytovania pre začínajúcich zamestnancov a ich rodiny.

Seniori nie sú iba „objektom“ starostlivosti, sú aktívnymi občanmi s potenciálom pre Piešťany

Vzhľadom na očakávaný dlhodobý nárast počtu seniorov v Piešťanoch bude potrebné intenzívne sa venovať **vytváraniu podmienok na ich plnohodnotný a dôstojný život** a udržanie ich nezávislosti v čo najväčšej miere, a to najmä vytváraním **prístupného (bezbariérového) prostredia** (bývanie, verejné budovy a priestranstvá) a **podporou aktívneho starnutia** (zamestnávanie seniorov, dobrovoľníctvo, aktivizácia v komunite, programy zamerané na podporu fyzického a psychického zdravia). Všetky tieto opatrenia majú významný preventívny charakter. V meste je silná komunita občanov vo veku 65+, ktorí sú aktívni, združujú sa v rôznych združeniach, stretávajú sa v denných centrách. Majú potenciál, čas a záujem byť prospešní pre mesto a komunitu v rámci rôznych dobrovoľníckych aktivít, ale aj ako zamestnanci v prípade pracovných príležitostí, ktoré budú zohľadňovať ich špecifické potreby.

Poskytovanie sociálnych služieb je dôležité prepájať s ďalšími službami

Pri riešení sociálnych problémov sa ukazuje ako najefektívnejší **holistický prístup**, t. j. intervencia sa nezameriava iba na samotné poskytovanie sociálnej služby, ale vhodne sa prepája napríklad s **podporou bývania** (napr. dostupné nájomné bývanie, housing first), **podporou zamestnávania zraniteľných skupín** (napr. cez sociálne podniky), zabezpečením zdravotnej starostlivosti, či inkluzívneho vzdelávania (v prípade detí a mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením). Iba tak je možné reálne pomôcť občanom riešiť ich problémy.

Dotazník prijímateľov sociálnych služieb napríklad ukázal, že 34,5 % klientov ZSS DOMUM, v ktorom sú poskytované služby krízovej intervencie (nocľaháreň, útulok, zariadenie núdzového bývania), využívajú sociálnu službu viac ako 3 roky. Znamená to, že vlastnými silami a napriek intervencii odborného personálu nie sú schopní posunúť sa ďalej, napríklad do nájomného bývania a viesť nezávislý život. Vzhľadom na nedostupnosť cenovo dostupného bývania zostávajú „uviaznutí“ v zariadení sociálnych služieb, na čo sú viazané finančné prostriedky. Tým sa zároveň blokujú kapacity zariadenia pre nových klientov, ktorí s ocitli v núdzi. V rámci dotazníkového prieskumu samotní občania uviedli, že Mesto by sa malo viac zamerať na **sociálne služby pre seniorov** (až 37%), ďalej na **zabezpečenie dostupného bývania pre rôzne skupiny občanov** (30%)

a **domácu ošetrovateľskú starostlivosť** (25%), nepomenovali teda iba priamo sociálne služby, ale aj ďalšie oblasti, ktoré vnímajú ako súčasť sociálnej oblasti.

Piešťany potrebujú dlhodobú sociálnu politiku, ktorá v prepojení na iné politiky bude reflektovať výzvy v sociálnej oblasti

Aktuálne pripravovaný komunitný plán sociálnych služieb nemá kapacitu reflektovať všetky vyššie pomenované výzvy, ktoré stoja pred mestom Piešťany a jeho obyvateľmi, jeho primárnym poslaním je plánovanie sociálnych služieb a ich kapacít. Zásadnú a potrebnú zmenu je možné zrealizovať iba nastavením **dlhodobej sociálnej politiky mesta, v rámci ktorej je zabezpečenie dostupných sociálnych služieb iba jednou časťou**. Je dôležité, aby sociálna politika bola prepojená s ostatnými politikami (bývanie, vzdelávanie, vytváranie pracovných príležitostí a pod.). Tvorba dlhodobej sociálnej politiky by mala byť realizovaná v partnerstve so všetkými relevantnými aktérmi v meste a so zapojením občanov na viac ako 1 volebné obdobie. Na jej tvorbu a implementáciu by mala dohliadať **stála pracovná skupina** zložená z poslancov MsZ, odborných zamestnancov MsÚ, zástupcov kľúčových aktérov a občanov. Vyššie popísané problémy (výzvy) sú tak závažné, že ich riešenie bude možné len so sústredením ľudských, finančných a materiálnych zdrojov nielen samosprávy, ale aj ďalších subjektov v meste. Ich riešenie by sa malo stať dlhodobou prioritou, ktorá bude zohľadňovaná pri všetkých rozhodnutiach volených zástupcov mesta.

Prínos komunitného plánovania sociálnych služieb v tomto procese spočíva práve v identifikácii viacerých okruhy problémov, na ktoré by práve sociálna politika mala priniesť komplexné riešenia. Implementáciou KPSS na obdobie 2021 – 2027 nie je reálne vyriešiť všetky pomenované problémy, realizácia cielene navrhnutých opatrení a aktivít môže však naštartovať potrebnú zmenu.